

Aydınlatalım mı? Korkutalım mı?

Dr.İlhan KORKMAZ
Cumhuriyet Üniversitesi Tıp Fakültesi

Geleneksel tıp ahlakı

- 1-Hastanın fikri ne olursa olsun onun yararına davranmak, asla zarar vermemek
- 2-Hastaya bilgi verilerek, tedavi uygulama şekli hastaya bırakılmamalıdır

- Amerikan Tıp Birliği (1847)
- 1900'lü yıllar

- II. Dünya Savaşı'ndan sonra Nurnberg Mahkemeleri
- Son yıllarda ,“eşitlik”, “sosyal haklar” ve “hasta hakları” kavramları, otoriter anlayışa sorgusuzca uyma yaklaşımını zayıflattı.
- Hekimler, neler yaptıklarını açıklamak ve gerekçesini söylemek durumuyla karşı karşıya kaldılar. Hekimler, eski çağlardaki güç ve etkinliklerini artık kaybetmişlerdir.

- Her bireyin kendi bedenine ne yapılacağını bilme ve belirleme hakkı temel insan haklarından biridir ve ülkelerin yasal düzenlemeleriyle garanti altına alınmıştır

Sağlık Bakanlığı Hasta Hakları Yönetmeliği (1998)

- **Madde 15;**“Sağlık Durumu ile İlgili Bilgi Alma Hakkı”na yönelik olarak hastanın uygulanacak tıbbi işlem ve müdahale yöntemleri, hastalığın seyri ve sonuçları hakkındaki sözlü ve yazılı bilgi isteme hakkını; kendisinin buna yeterliği yoksa bir başkasını yetkilendirmeyi tanımlamaktadır

Türk Tabipleri Birliği Hekimlik Meslek Etiği Kuralları

- **Madde 26:** “Hekim hastasını, hastanın sağlık durumu ve konulan tanı, önerilen tedavi yönteminin türü, başarı şansı ve süresi, tedavi yönteminin hastanın sağlığı için taşıdığı riskler, verilen ilaçların kullanılışı ve olası yan etkileri, hastanın önerilen tedaviyi kabul etmemesi durumunda hastalığın yaratacağı sonuçlar, olası tedavi seçenekleri ve riskleri konularında aydınlatır.

Özerklik

- Bir kişi ya da topluluğun kendisine ilişkin konularda, kendi değerlerine dayanarak kararlar vermek ve bunları uygulamak üzere eylemlerde bulunma olanağı olarak tanımlanabilir.
- Beraberce risk alma. Tedavi kararı ancak tarafların karşılıklı güven ve işbirliği ortamında alınabilir.

Aydınlatılmış onam

- Önerilen tıbbi tedavi, yararları ve olası zararların dengesi üzerinde yeterince bilgilendirilmesi, aldığı bilgi üzerine düşünmesi, özgür seçimine dayalı kararını vermesi sürecidir.
- **KABUL –RED**

How much do emergency healthcare workers know about capacity and consent?

Katharine Evans, James Warner, Elizabeth Jackson

Emerg Med J 2007;24:391–393. doi: 10.1136/emj.2006.041293

Aim: To assess knowledge of capacity and consent among emergency healthcare workers.

Conclusions: The results of this study indicate that emergency healthcare workers do not have adequate knowledge about how to assess capacity and treat people who either refuse treatment or lack capacity. It shows a need for further training among doctors, nurses and ambulance staff working in the emergency setting.

Aydınlatılmış Onamın Temel Bileşenleri

Aydınlatmanın öğeleri:

1. Bilginin hastaya açıklanması
2. Bilginin hasta tarafından anlaşılması

Onamın öğeleri:

1. Gönüllülük
2. Yeterlilik
3. Onama

Yeterlilik

- Tedavi seçenekleri hakkında düşünüp, akıl yürütebilen kendisinden ve çevresinden haberdar olan, hayatı ve günlük yaşamıyla ilgili kararları kendisi veren hasta yeterlidir.
- Kendisine anlatılan bilgileri anlayabilmeli,
- İçinde bulunduğu durumun sonuçlarını değerlendirip, bilgiyi akılcı bir biçimde işleyebilmelidir
- Yeterlilik müdavi hekim, konsultan hekim veya psikiyatrist tarafından yapılır
- Kimse yoksa?

Onam açık olmalıdır

- Tüm bilgiler anlaşılır olmalıdır
- Hastalığı, durumunun gidişatı, öngörülen tedavisi, bu tedavinin yararları, zararları, varsa alternatif tedavi yöntemleri ile tedavisiz kaldığında ortaya çıkabilecek tehlikeleri, tedavinin yaşamına/yaşam kalitesine olası etkisi anlatılmalıdır
- Sözlü aydınlatmanın yanı sıra görsel materyaller kullanılabilir.
- Bilgilendirme formları
- Tekrarlatma ve geri bildirimler almalıyız

Acilde açık onam?

- Eşit bilgi – yalın ifadeler
- Bu çoğunlukla hastanın içinde bulunduğu durumun tanımı/ nedeni, bu durumu ortadan kaldırabilecek tedavinin yapısı tedavinin sağlayacağı yarar ile bu yararı elde etmek için katlanmak zorunda kalacağı külfetler; tehlikeler ve zararlar; tedavi olmadığında ortaya çıkabilecek olası sonuçlar hakkında bilgileri içermektedir.

Hastanın gönüllülüğü

- Hiçbir baskı, zorlama, hatta aşırı ikna çabaları olmaksızın önerilen acil girişimi kabul etmesi ya da reddetmesi hastanın gönüllülüğünü işaret etmektedir.
- Yazılı onamla
- Acilde gönüllülük?

Onam yalnızca aydınlatılan konu üzerinde önerilen tedavi ya da işlem için geçerlidir

- Genel (örtülü) onam

- Görevlerin Paylaşımı-Aydınlatılmış Onamı Kimler Alır

BİLGİLENDİRME SÜRECİ

- Hastanın kendi kültürüne ve eğitim düzeyine uygun biçimde bilgilendirilmesinin sağlanmasıdır

Aydınlatma biçimi

- Standart formlar ?
- Yüz-yüze görüşme!!
- Hekim hastasının sorduğu sorulara **güzel, doğru sözlerle** cevap vermeli
- Sözlerinde **yanlış ve şüphelilikten** kaçınmalıdır.
- Hastanın zor kavrayacağı konular söz konusu olduğunda ise, hekim bu bilgileri hastanın yakın akrabalarına açıklamalıdır.

Aydınlatma biçimi

- Hastaya bilgileri yavaş ve tekrarlayarak vermeli, hastanın anlayıp anlamadığına dikkat etmelidir.
- Bilgi, hastanın kapasitesine göre verilmeli, hasta soru sormaya yönlendirmeli, cesaretlendirilmelidir

HEKİM, BİLGİYİ HASTANIN ANLAYABİLECEĞİ BİR ŞEKİLDE VERMELİDİR

- Verilen bilginin tekrarlamasını isteyerek, hastanın bilgiyi anladığından emin olmalıdır

Uygun Araç ve Gereçler-Bilgilendirici Broşürler

- Bilgilendirici broşürler / kitapçıklardır.
- Çeşitli tablolar içeren kartlar
- CD

Aydınlatmada kullanılacak dil

- Hasta hakları yönetmeliği 18. madde:
- Tıbbi terimler mümkün olduğunca kullanılmadan, tereddüt ve şüpheyi yer verilmeden ve hastanın ruhi durumuna uygun ve nazik ifadelerle yapılmalıdır. Kişi dili bilmiyorsa tercüman temin edilmelidir.

Bilgilendirmenin içeriği

- Hastanın sağlık durumu ve konulan tanı,
- Önerilen tedavi yönteminin türü
- Başarı şansı ve süresi
- Tedavi yönteminin hastanın sağlığı için taşıdığı riskler
- Verilen ilaçların kullanılışı ve olası yan etkileri,
- Hastanın önerilen tedaviyi kabul etmemesi durumunda hastalığın yaratacağı sonuçlar,
- Olası tedavi seçenekleri ve riskleri(?)

Uygun Süre ve Ortam

- Hasta birey ve onu takip eden sağlık ekibi arasında sürekli ve karşılıklı anlama çabasını içeren görüş, duygu ve düşünce alışverişi bu anlamda esastır. Aydınlatılmış onamın geçerli sayılabilmesi için, karşılıklı anlama için yeterli zaman ayrılmalı ve onam, hizmet alan bireyin gizliliğini gözetken uygun bir ortam sağlanarak alınmalıdır.

- Yönlendirme ??

Bilinci açık olan hastanın tedaviyi reddetmesi

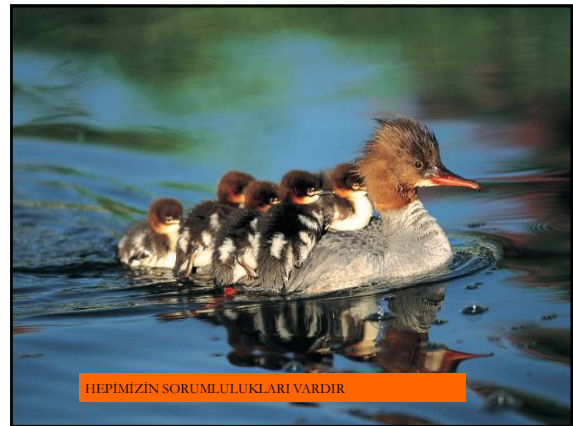
- Hastanın ret kararından dolayı ortaya çıkabilecek istenmedik sonuçlarla ilgili hekimin bir sorumluluğu bulunmamaktadır.
 - Yeterlilik yeniden değerlendirilmelidir
 - Psikiyatri değerlendirmesi
 - Red sebebi:
 - 1- Kişi hastalığının ya da yarasının ciddiliğine inanmıyordur ya da aklı karışiktır. Durumunu kavrayamıyordur.
 - 2- Geçici olarak karar verme kapasitesini yitirmiştir.
- Karara saygı?

Hekimin İmtiyaz Hakkı, Tedavi Ayrıcalığı ya da Acil Kuralı

- Onam beklemek hastaya zarar verecekse
- Hasta onam verme kapasitesine sahip değilse
- Yapılacak tedavi ile hastanın göreceği zarar önlenecekse
- Onam bilgisinin hastayı psikolojik ve fiziksel zarara karşı koruyacaksa

Aydınlatılmış onamın, aranmadığı durumlar

- Yaşam kurtarıcı müdahalenin derhal yapılmaması halinde yaşamsal tehlikenin başlayacağı öngörüldüğünde
- Hastanın bilinçsiz olduğu, dileğini bildiremediği, ancak acil girişimin sağlığını ya da yaşamını koruyacağı durumda.
- Yasal zorunluluğun bulunduğu durumda, ancak hastayla iletişim kurulmalı ve açıklama yapılmalıdır.
- Hastanın mental bozukluğu nedeniyle onam verme kapasitesine sahip olmadığı durumda.
- Hasta yakınının vekil onam ya da ebeveyn onamı verebilecek kapasiteye sahip olmadığı durumunda.
- Çocuğun üstün yararının bulunduğu durumda, acil hekimi onamsız tıbbi girişimde bulunabilmektedir.

HEPİMİZİN SORUMLULUKLARI VARDIR